

Правове виховання та профілактика правопорушень серед дітей та молоді

Сьогодні надто актуальною виступає проблема зростання правопорушень серед молоді. Профілактика правопорушень неповнолітніх є передусім проблемою педагогічною, бо вона пов'язана з вирішенням певного кола виховних завдань. Тому в цій справі особливе місце має зайняти рання профілактика, яка має розпочинатися вже з дитячого садка й початкових класів школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінки в побуті. Що сьогодні робиться в цьому плані? Небагато. Не все можливе робить і школа, хоч саме вона повинна нести моральну відповідальність за вчинки своїх вихованців.

Криміногенна ситуація, яка склалася в Україні, переросла в найбільш небезпечне соціальне лихо. Тому особливою сьогодні є проблема педагогічного впливу на дітей з різними відхиленнями в моральному розвитку. У роботі з такими підлітками дуже важливим є особистісно орієнтований підхід. Як свідчить практика, його ефективність залежить безпосередньо від врахування педагогом найважливіших типологічних особливостей, властивих цій категорії учнів.

Правова освіта і правове виховання - це цілісна система, що охоплює всі сфери діяльності навчального закладу, сприяє вихованню правової свідомості, демократичних громадянських цінностей і поведінки всіх учасників освітнього процесу, передбачає використання практично-орієнтованих та інтерактивних методів навчання.

Ми будуємо правову державу, громадянське суспільство, тому в дітях необхідно сформувати певні суспільні цінності: політичні (суверенітет, незалежність, народовладдя, право нації на самовизначення); правові, ідеологічні (мир, свобода, рівність, справедливість, толерантність); економічні (економічне благополуччя, матеріальний добробут, економічна стабільність); соціальні (соціальна стабільність, самореалізація особистості, соціальна захищеність).

Правове виховання – це складова частина виховання в цілому. Але правове виховання впливає не тільки на свідомість, а й на відповідальну сторону поведінки, формує переконаність у необхідності суворого додержання законів, прав та обов'язків. Кінцевим результатом правового виховання є реальні справи, вчинки у сфері правових відносин, які свідчать про дієвість правового виховання.

Загальна мета та конкретні завдання правового виховання вирішуються в процесі навчальної діяльності. Одночасно виділяються конкретні задачі правового виховання.

До них відносяться:

- ✓ формування в кожній дитини системи знань з питань основ держави та права, розвиток інтересу до цієї галузі знань і зв'язок права з навколишньою дійсністю;

- ✓ формування поваги до держави, до її законодавчих та виконавчих органів;
- ✓ прищеплення навичок правосвідомої поведінки;
- ✓ виховання нетерпимості до різноманітних правопорушень;
- ✓ формування потреб та умінь активно захищати в установленому законом порядку свої права та законні інтереси інших осіб.

Обов'язковими є проведення в кожному навчальному році місячника правових знань, який спрямований на формування правової культури, профілактики правопорушень серед дітей та молоді.

Головне завдання правового виховання – формування правової установки, з позиції якої неповнолітній зможе керувати своїм настроєм, бажаннями, вчинками, де свої правові знання він використовує в повсякденному житті. При здійсненні правового виховання дітей також враховується вікова категорія.

Правове виховання молоді має два взаємопов'язаних аспекти. З одного боку, воно спрямоване на необхідність дотримуватись правил поведінки у закладі, громадських місцях, за місцем проживання. З іншого боку, дає дітям перспективу на майбутнє, навчає поважати закони. Ось чому в своїй роботі навчальний заклад звертає увагу на ті норми та розділи права, які захищають їх права та законні інтереси: норми сімейного, трудового, житлового громадянського права, тобто на ті питання, з якими вони зустрінуться за стінами навчального закладу.

Профілактичне значення виховного впливу на поведінку дітей, яке може бути сформоване тільки знаннями про правові вимоги, про юридичні наслідки здійснених правопорушень і злочинів, впливає на вироблення позитивних настанов. Все це, як правило, попереджує правопорушення та здійснення злочинів неповнолітніми. Правове виховання в освітньому закладі тісно пов'язане з іншими видами виховання: моральним, трудовим, естетичним..

Наприклад, моральне виховання готує дітей до сприйняття та засвоєння норм права. Робота з естетичного виховання зменшує можливість здійснення хуліганських вчинків, привчає їх до бережливого ставлення до природи, до пам'яток культури, творів мистецтва.

Здійснюється і правове виховання викладачів. Свій правовий рівень вони підвищують на педагогічних нарадах, семінарах кураторів, на зустрічах з лікарями, юристами, правоохоронцями для того, щоб проводити грамотно й ефективно правоосвітню та правовиховну роботу з дітьми.

Правове виховання батьків здійснюється у межах «Батьківського всеобучу», а також безпосередньо кураторами. В ст.61 Кодексу законів про сім'ю та шлюб України «Права та обов'язки батьків по вихованню дітей» говориться, що батьки мають право та зобов'язані виховувати своїх дітей, турбуватися про їх здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, готувати їх до праці.

Сьогодні надто актуальною виступає проблема зростання правопорушень серед молоді. Профілактика правопорушень неповнолітніх є передусім проблемою педагогічною, бо вона пов'язана з вирішенням певного кола

виховних завдань. Тому в цій справі особливе місце має зайняти рання профілактика, яка має розпочинатися вже з дитячого садка й початкових класів школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінки в побуті.

Сучасна правова освіта неможлива без упровадження інноваційних форм і методів, які роблять весь процес навчання та виховання більш ефективним, а значить і більш якісним.

Реалізація нових підходів до здійснення профілактичної роботи та визначення в ній місця особистості має починатися зі зміни характеру управлінської діяльності закладу освіти та наповнення її інноваційним змістом. Передбачається поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. У гуманістичній педагогіці суб'єкти процесу навчання та виховання діють разом, паралельно та спільно, є партнерами, тому на тренінгах, бесідах, диспутах, на уроках права повинен переважати діалогічний стиль спілкування, відбувається взаємодія між здобувачами освіти, заснована на принципах інтерактивного навчання, ініціатива дітей підтримується вчителем, власний досвід максимально залучається у процес спілкування.

Профілактика правопорушень вимагає осмислення змісту виховної роботи в освітньому закладі. Вона реагує на такі форми правопорушень та їх фоніві явища-токсикоманію і наркоманію, проституцію, азартні ігри, рекет тощо. Наша виховна система не завжди формує ставлення до цих явищ, а просто йде по шляху заборон. Необхідно формувати негативне ставлення до самого явища. У закладі мають переважати такі форми, які дозволяли б кожному студенту самовиразитись,- конкурси, змагання, олімпіади, вікторини тощо. Це дозволить дітям займатись улюбленою справою, спонукатиме їх до творчості, привчатиме до розумного використання вільного часу.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

1. З якого віку настає відповідальність дітей за злочини?

Відповідно до ст. 22 Кримінального кодексу України (КК) кримінальної відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину минуло шістнадцять років.

Також до кримінальної відповідальності притягуються неповнолітні особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років лише за умисне вбивство, посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави, умисне тяжке тілесне ушкодження, умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, диверсію, бандитизм, терористичний акт, захоплення заручників, згвалтування,

насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, крадіжку, грабіж, розбій, умисне знищення або пошкодження майна, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна, незаконне заволодіння транспортним засобом, хуліганство.

2. Яке покарання може бути визначено дитині?

Згідно з ст.98 КК України до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:

1. Штраф.

Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний доход, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Розмір штрафу встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах від п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Громадські роботи

Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання даного виду покарання не може перевищувати двох годин на день.

3. Виправні роботи

Виправні роботи можуть бути призначені неповнолітньому в віці від 16 до 18 років за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року. Із заробітку неповнолітнього, засудженого до виправних робіт, здійснюється відрахування в доход держави в розмірі, встановленому судом, в межах від п'яти до десяти відсотків.

4. Арешт

Арешт полягає у триманні неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг шістнадцяти років, в умовах, ізоляції в спеціально пристосованих установах на строк від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб.

5. Позбавлення волі на певний строк

Покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, не може бути призначене на строк більше десяти років, в за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини – не більше п'ятнадцяти років. Неповнолітні, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах.

Позбавлення волі не може бути призначено неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості.

При призначенні покарання неповнолітньому суд, крім загальних засад призначення покарання, обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвідку та інші особливості особи неповнолітнього.

3. Чи є якісь особливі умови правосуддя, коли підсудним є неповнолітня дитина?

Правосуддя у кримінальному процесі здійснюється відповідно до кримінально-процесуального кодексу України.

Окремої норми, яка регламентує особливі умови правосуддя, коли підсудним є неповнолітня дитина не передбачено. Але встановлено норми, які враховують вік підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, зокрема, відповідно до ст.45 КПК України у справах осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину у віці до 18 років обов'язкова участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді кримінальної справи у суді першої інстанції (з моменту визнання особи підозрюваною чи пред'явлення їй обвинувачення).

4. Де відбувають покарання у види позбавлення волі неповнолітні засуджені?

Позбавлення волі на певний строк – це саме суворе покарання у системі покарань, які можуть призначатися неповнолітнім.

Покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх виконують виховні колонії. Ці колонії займають особливе місце серед установ, які призначені для відбування покарання, що виражається, по-перше, у встановленні більш пільгових умовах у порівнянні з умовами утримування дорослих злочинців, та, по-друге, в орієнтації на застосування різноманітних психолого-педагогічних, виховних заходів як основних засобів впливу на неповнолітніх в процесі їх навчання, проведення спортивних, культурних заходів, а також в процесі трудової діяльності.

5. Чи несуть батьки, та в якій мірі, за злочини, скоєні малолітніми, неповнолітніми дітьми?

Кримінальну відповідальність батьків за злочини, скоєні малолітніми та неповнолітніми дітьми законодавець не передбачає. Але батьки несуть цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну малолітніми та неповнолітніми дітьми, у тому числі і заподіяну у результаті злочину.

Відповідно до ст. 1178 ЦК України шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, — якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою.

Якщо малолітня особа завдала навчальному закладу під час перебування під наглядом навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, а також під наглядом особи, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі договору, ці заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

Якщо малолітня особа перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану нею, якщо не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.

Якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (усиновлювачів) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, такі заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду.

Обов'язок батьків (усиновлювачів) або опікуна чи іншої фізичної особи, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, відшкодувати шкоду, завдану малолітньою особою, не припиняється у разі досягнення нею повноліття. Після досягнення повноліття особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років життя або здоров'ю потерпілого, якщо вона має достатні для цього кошти, а особи, батьки (усиновлювачі) або опікуни чи інша фізична особа, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, є неплатоспроможними або померли.

Неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах.

У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.

Обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди.